

طرح کشف حجاب در سال‌های نخستین یا سختی‌ها و دشواری‌ها و بگروبیندهای بسیاری همراه بود اما مبارزه مردم آن قدر ادامه یافت که کم‌کم از این فشارها به‌ویژه در شهرستان‌ها کاسته شد تا آنجا که دوباره برخی زنان جرئت پیدا کردند با چادر در کوچه و خیابان رفت‌وآمد کنند

هما
سعادت‌مند

روزنامه‌نگار

ایراندخت

کشف حجاب رضاخانی در سال ۱۳۱۴ خورشیدی سبب شد بانوان شیوه‌های جدیدی از مبارزه در برابر این قانون غلط را بیاموزند

جنگ با تاکتیک‌های زنانه

در باره حادثه مسجد گوهرشاد و اعتراض به لباس متحدالشکل تاب‌ر سر گذاشتن کلاه پهلوی و اجرای طرح کشف حجاب رضاخانی در دی‌ماه سال ۱۳۱۴ خورشیدی روایت‌ها و شنیده‌ها فراوان است. در این میان، از شیوه‌های مبارزاتی زنان برای رهایی از این بند که هر بار به شیوه مختلفی رخ می‌نمود، کمتر گفته شده است، شیوه‌هایی که می‌توان آن را در خانه‌نشینی و تن ندادن به قانون غلط، تردد شبانه و حتی مد شدن تیپ و پوشاکی که تا آن روزگار دیده نشده بود به تصویر کشید. سطرهای پیش رو روایت مختصری از این مبارزه پنهان است.

➤ به مهمانی نرفتن زنان درباریان

پر واضح است در جامعه مذهبی و سنتی ایران آن روزگار، تصویب طرح برداشتن حجاب از سر زنان و اکتنش‌های ضد و نقیض و موافق و مخالف زیادی به دنبال داشت، واکنش‌هایی که دامنه چندگانگی و تضادگونه آن حتی به دربار هم رسیده بود، اما این طرح به‌ناچار عملی می‌شود. عده اندکی از زنان همان ابتدا با سازش و پذیرش آن، خود را از تحمل هر گونه شرایط سخت‌رها می‌کنند ولی عده‌ای می‌مانند و به شیوه‌های مختلفی مبارزه می‌کنند و این ایستادگی از دربار تا عوام به شیوه متفاوتی بروز و ظهور می‌یابد. برای نمونه، در بخشی از این روایت‌های تاریخی می‌بینیم علاوه بر عموم مردم، حکومت‌داران و صاحب‌منصبان نظامی و حکومتی بسیاری نیز گرچه به‌ظاهر با این طرح موافقت می‌کردند، در اندرونی خانه‌هایشان از اینکه محارمشان چادر از سر بردارند مشکل داشتند و زنان بسیاری از این درباریان هم مدت‌ها خانه‌نشینی را به سربرهنگی ترجیح دادند. این یعنی اجبار از سر ترس در پذیرش طرحی که شکست آن از پیش مشخص بوده است. در یکی از اسناد این دوره آمده در میهمانی‌ای که یکی از سران حکومتی ترتیب داده بوده، تعدادی از رجال حکومتی تنها حاضر شده و هر یک برای حضور نیافتن همسرانشان بهانه‌ای تراشیده و موضوع را به نوعی رفع و رجوع کرده بودند. یکی گفته بود همسرش نه‌ماهه باردار است و دیگری پادرد بوده و آن یکی طفل بیمار داشته است و بسیاری از این دست. در سند دیگری از مشهد نیز آمده است پاکروان استاندار در دی‌ماه ۱۳۱۴ خورشیدی، مهمانی بزرگی ترتیب می‌دهد و از زنان درباریان و وابستگان حکومتی به صرف چای و عصرانه دعوت می‌کند اما تعداد انگشت‌شماری از زنان دعوت او را می‌پذیرند.

➤ سرکردن با امکانات رفاهی و معیشتی اندک

در این میان، زنان بسیاری در شهرها و شهرستان‌ها سال‌های سال رنگ کوچه و خیابان را نمی‌بینند. چه بسیار زنان که در این سال‌های سیاه، حتی برای خرید مایحتاج همسر و فرزند خود، از خانه بیرون نمی‌رفتند و به اندک وسایل رفاهی مثل آشپزی با آنچه در خانه بود، درمان با داروهای گیاهی به وقت بیماری و استحمام در حیاط یا انباری خانه‌ها قناعت می‌کردند و ندیدند دوست و آشنا یا خواهر و برادر را تاب می‌آوردند یا ترس و خطر تردهای

شبانه از روی پشت‌بام‌ها به وقت تاریکی هوا برای رفت‌وآمدهای ضرور را به جان می‌خردند اما چادر از سر بر نمی‌داشتند.

➤ دوخت لباس‌هایی جدید و رواج تیپ‌های جدید پوشیده

واکنش بعدی به این طرح که در نوع خود جالب است، مد شدن نوعی از تیپ و فشن در لباس‌های زنان آن روزگار است که می‌کوشد با تغییر در لباس زنان غربی، نوع پوشش دارای حجاب را رواج دهد. مد شدن کلاه‌های بزرگ و روسری‌ها و مانتوهای بلند با یقه‌های افتاده برای پوشاندن برجستگی‌های بدن از آن جمله است. در واقع، در این دوره، زنانی که ناچار بودند از خانه بیرون بروند، چادر از سر برمی‌دارند و کلاه فرنگی هم بر سر می‌گذارند اما زیر کلاه روسری سر می‌کردند و برای اینکه این روسری زیاد توی چشم نباشد، یقه پیراهن یا روپوش خود را بالا می‌دادند. برخی نیز تنها چادر را برمی‌داشتند و چارقد‌های بلند بر سر می‌گذاشتند. پوشیدن جوراب ضخیم و پیراهن‌های گشاد بلند هم یکی دیگر از این راهکارهاست. این دست تیپ‌ها آن قدر شایع می‌شود که گزارش آن در سندی به تاریخ فروردین ۱۳۱۵ خورشیدی، این گونه توضیح داده شده است: از قرار اطلاعاتی که می‌رسد، زنان در ولایات با چارقد در معابر عبور و مرور می‌کنند و حتی برخی خود را به طور مضحک به اشکال عجیب و غریبی در آورده و مستور می‌دارند. چون ادامه این وضعیت غیر مطلوب و باعث مسئولیت است، اکیدا مقرر می‌گردد نهایت مراقبت و مواظبت در این باره را به عمل آورید.

➤ ظاهر شدن با چادر رنگی در کوچه و خیابان

طرح کشف حجاب در سال‌های نخستین یا سختی‌ها و دشواری‌ها و بگروبیندهای بسیاری همراه بود اما مبارزه مردم آن قدر ادامه یافت که کم‌کم از این فشارها به‌ویژه در شهرستان‌ها کاسته شد تا آنجا که دوباره برخی زنان جرئت پیدا کردند با چادر در کوچه و خیابان رفت‌وآمد کنند، البته چادر رنگی. در سندی که به تاریخ ۱۶ دی ۱۳۲۰ سیاه شده است می‌خوانیم: با وجود اینکه متجاوز از ۶ سال است که رفع حجاب در تمام کشور عملی شده است، معذک، طبق گزارش‌های رسیده از شهرستان‌ها، غالباً در کوچه و بازار، زن‌ها با چادر نماز و گاهی هم با چادر سیاه دیده می‌شوند. چون به این ترتیب برخلاف سیاست دولت است، قذغن نمایید. شهربانی به نحو مقتضی جلوگیری نموده، متخلفین را به دادگاه خلاف جلب نمایند. نتیجه اقدامات رانیز اطلاع دهید.

➤ ۴۲ سال مبارزه پنهان زنانه

اما دامنه کشف حجاب رضاخانی در سال ۱۳۱۴ خورشیدی، ۴۲ سال بعد، سبب شکل‌گیری نخستین تظاهرات رسمی مردم مشهد علیه حکومت پهلوی شد، تظاهراتی که فقط زنان در آن شرکت داشتند، اتفاقی کم‌نظیر که تنها در ارض اقدس رخ داد و موجب راه افتادن موج انقلاب اسلامی در شهر شد. ماجرا از این قرار است که درست در تاریخ ۱۷ دی ۱۳۵۶ و نیز در سالروز تصویب طرح کشف حجاب رضاخانی، وقتی تعدادی از زنان دربار می‌روند که به نشانه قدردانی گل‌نثار مجسمه رضاشاه کنند، گروهی از زنان طلبه مدرسه اسلام‌شناسی و حوزه علمیه بانوان با به دست گرفتن قرآن و پلاکارد، یک راهپیمایی آرام برگزار می‌کنند اما مأموران دولتی با حمله، ضرب و شتم و دستگیری تعدادی از آنان، سبب خشم مردم می‌شوند. پس از این است که مردان نیز به خیابان‌ها می‌آیند و مبارزه علنی علیه حکومت پهلوی در مشهد کلید می‌خورد.